

ประมวลผลที่ได้จากการประชุมสัมมนา และความคาดหวัง¹

โดย

ดร.จิรวรรณ ภัคดีบุตร²

นายวุฒิพงศ์ เดชะดำรงสิน³

นางจิรณี ดันตริรัตน์⁴

นายสมนึก พิมลเสถียร⁵

ดร.จิรวรรณ ภัคดีบุตร

ในการประมวลผลที่ได้จากการประชุมครั้งนี้ จะขอแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สรุปแนวคิดและแนวทางที่ได้จากการอภิปราย/การบรรยาย แต่ละรายการอย่างย่อ
2. สรุปแนวคิดและแนวทางในประเด็นสำคัญ ๆ ของทุกรายการ
3. ในการประชุมครั้งนี้ ได้มีการเสนอแนะแนวทางต่าง ๆ มากมายซึ่งแนวคิดเหล่านั้น

เป็นเพียงความคิดของวิทยากรเท่านั้น อยากรจะขอให้ผู้แทนจากสำนักงานประมาณ ทบวงมหาวิทยาลัย และทุก ๆ คน ในที่ประชุมช่วยกันสรุปว่า จะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างไร

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ใน خانห้องสมุด

เราจะพบว่า ขณะนี้ไม่ว่าห้องสมุดขนาดไหนก็ตาม ได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ต้องการให้บริการสารสนเทศกับผู้ใช้ จัดทำฐานข้อมูลเพื่อรองรับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ซึ่งเราจะต้องมองไปในประเด็นต่าง ๆ คือ เทคโนโลยี คนงบประมาณ และการจัดการ

¹ การสัมมนาความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาครั้งที่ 10 เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดเพื่อประสานการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ 19-21 ตุลาคม 2535 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² ผู้อำนวยการสำนักบรรณสารสนเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

³ ที่ปรึกษาทางคอมพิวเตอร์ โครงการจัดตั้งข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค (PULINET)

⁴ ผู้อำนวยการกองวิชาการ ทบวงมหาวิทยาลัย

⁵ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ 7 (หัวหน้าฝ่าย 3) กองงบประมาณฝ่ายการศึกษา 2 สำนักงานประมาณ

ในการประชุมกลุ่มของกลุ่มทำงานก็เช่นเดียวกัน ปรากฏว่าล้วนแต่ประสบปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณที่จะมาสนับสนุน เพราะงบประมาณส่วนใหญ่ เป็นงบประมาณที่แฝงอยู่ในงบประมาณประจำ

ระบบเครือข่ายและการพัฒนา เครือข่ายห้องสมุด

จากการบรรยายที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นว่า การใช้ทรัพยากรระหว่างห้องสมุดในเครือข่ายหรือการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ล้วนแต่มีเป้าหมายอันเดียวกัน คือ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลและสามารถใช้บริการที่ห้องสมุดมีอยู่ให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่

ในงานวิจัยของ ดร.กฤติยา ได้มีการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติต่อระบบเครือข่ายพบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ควรีเครือข่าย และ 66% เห็นว่า ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางสำคัญในอันที่จะผลักดันให้มีเครือข่ายและทบวงฯ ควรเป็นศูนย์กลางเครือข่ายของห้องสมุด เพราะถ้าหากทบวงฯ ให้การสนับสนุนเครือข่าย จะทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จแต่ถ้าหากทบวงฯ ทำไม่ได้ ควรจะมีศูนย์ที่มีคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่มาดำเนินการแทน มีกรรมการและผู้เชี่ยวชาญประจำศูนย์ที่สามารถให้คำแนะนำได้

การเตรียมการของห้องสมุดแต่ละแห่งในการเข้าร่วมเครือข่าย

การเข้าสู่เครือข่ายของห้องสมุด ควรีการเตรียมการใน 3 ประเด็น คือ

1. บุคลากร
2. การจัดการ/การบริหาร
3. สารนิเทศ

นอกจากนั้น จะต้องมองประเด็นที่ว่า ถ้าหากเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์แล้วจะต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วยคือ

- ช่างงานภายในห้องสมุดของตนเอง
- ช่างงานภายนอกมหาวิทยาลัย/วิทยาเขต
- ช่างงานระหว่างห้องสมุด มหาวิทยาลัย

การพัฒนาเครือข่ายดังกล่าว ขึ้นอยู่ที่แต่ละมหาวิทยาลัยว่าจะมีความพร้อมแค่ไหน และมีงบประมาณสนับสนุนเท่าไร และในการเตรียมการก่อนเข้าสู่ระบบเครือข่าย ต้องพิจารณาในเรื่องของ Hardware Software บุคลากร ข้อมูล และงบประมาณด้วย คือ

1. Hardware ต้องเป็นระบบเปิด (Open System) สามารถจะพ่วงหรือขยายโดยใช้ระบบอื่นมาต่อได้ สามารถรองรับ Multimedia และมีขีดความสามารถในการต่อ Network ได้ง่าย
2. Software ควรจะเลือก Software ที่มีความสามารถในการทำงานและสามารถดัดแปลงเป็นภาษาไทยได้

3. บุคลากร ต้องคำนึงถึงบุคลากร 3 กลุ่มคือ ผู้ดูแลระบบกลุ่มทำงานของแต่ละงาน และผู้ใช้ระบบโดยทั่วไป

4. ข้อมูล ไม่ว่าจะเป็ข้อมูลอะไรก็ตาม ถ้าหากสามารถเตรียมไว้ได้ก็ขอให้เตรียมเอาไว้ อย่าไปรอเครื่อง

5. มาตรฐาน รวมถึงมาตรฐานของเครื่อง มาตรฐานการลงรายการและระเบียบทางบรรณานุกรม

Computer Networking in Academic Libraries in Malaysia

การบรรยายหัวข้อนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการใช้คอมพิวเตอร์ เครื่องข่ายคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไมมาเลเซีย ซึ่งการพัฒนาจะค่อย ๆ ทำไปโดยเลือกงานที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อส่วนรวมก่อน เริ่มจาก Cataloging, Circulation, Acquisition, OPAC, Serials ส่วนหนึ่งที่ทำก็เพื่อหวังจะมี Networking ของ National Library Resource โดยมีความตั้งใจในการรวมเป็นระบบแห่งชาติให้ได้

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มาเลเซียมีระบบ Open System Concept โดยมีรัฐบาลมาเลเซียสนับสนุนทางด้าน Technical Specification ที่เกี่ยวข้องกับ Operating System, System Protocal และ Telecommunication เพื่อให้มีการเชื่อมโยงกันได้ในหน่วยงานของรัฐบาล และของมหาวิทยาลัย ซึ่งถ้าหากเป็นระบบที่วางมาตรฐานไว้แล้ว คิดว่าน่าจะเชื่อมกันได้

เครือข่ายคอมพิวเตอร์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

เครือข่ายคอมพิวเตอร์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย มี 3 เครือข่าย คือ

1. NECTEC เป็นฐานข้อมูลทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ไม่มีการเชื่อมโยงโดยตรง จาก NECTEC กับฐานข้อมูลของห้องสมุด แต่จะเชื่อมโยงผ่านศูนย์คอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง และห้องสมุดก็เชื่อมต่อกันเอง

2. PULINET เป็นเครือข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อบริการผู้ใช้ในกลุ่มของมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค อันจะช่วยให้ประหยัดงบประมาณลักษณะของการทำงานจะแฝงอยู่ในงานประจำ และงบประมาณที่ใช้ก็แฝงอยู่ในงบประมาณประจำของแต่ละมหาวิทยาลัย ไม่มีงบประมาณของ PULINET โดยตรง ซึ่งก่อให้เกิดความยุ่งยากในการทำงาน

ในปี พ.ศ. 2534 PULINET มีแนวคิดที่จะพัฒนาให้เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยหวังว่าจะสามารถจัดหาระบบ Turnkey Library Systems มาใช้ได้ และจะมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันต่าง ๆ โดยผ่านทางระบบโทรศัพท์ และผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ NECTEC จะจัดขึ้น ในการดำเนินการดังกล่าว ควรจะพิจารณาถึงความพร้อมของแต่ละแห่งด้วย ดังนั้น จึงมีการดำเนินการเป็นระยะ ๆ และในการพัฒนาระบบ Turnkey นี้ จะมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เป็นผู้นำร่อง

3. THAILINET (M) เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนกลาง ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ได้ตั้งชื่อไว้อย่างไม่เป็นทางการ ลักษณะของเครือข่ายนี้ ควรจะมีลักษณะกระจาย (Distributed Network) การดำเนินงานควรเป็นอิสระแก่กัน แต่ละแห่งสามารถจะเลือกระบบอะไรก็ได้ ในการดำเนินงานให้มีการเขียนโครงการเสนอต่อสำนักงบประมาณ และดำเนินงานร่วมกัน มีข้อสังเกตว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของบต่าเกินกว่าที่จะทำงานได้

การเชื่อมโยงเครือข่ายระดับประเทศ

มีลักษณะ 3 ประการที่จะต้องพิจารณาในการนำเครือข่ายมาใช้ในห้องสมุด คือ

1. รูปแบบ
2. ประเภทของวัสดุสารนิเทศ
3. หน้าที่การปฏิบัติงานในห้องสมุด

มีการเสนอกันว่า หากเราใช้ตัวอย่างของ AARNET บางอย่างเราน่าจะต้องมีการจัดองค์การที่มีองค์กรกลางโดยมีที่ประชุมอธิการบดี หน่วยงานของรัฐ และเอกชนร่วมกัน มีคณะกรรมการอำนวยการ และมี Networking group ในแต่ละมหาวิทยาลัย

ค่าใช้จ่าย การลงทุนต่าง ๆ น่าจะได้มาจากรัฐบาลก่อน ส่วนงบดำเนินการ จะจัดเก็บจากสมาชิก ศูนย์ดำเนินงานควรอยู่ที่กรุงเทพฯ และกำหนดให้สถาบันใดสถาบันหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง

การพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดเพื่อประสานการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ

สิ่งที่ประมวลได้จากการประชุม มีดังนี้

1. น่าจะมีนโยบายระดับชาติในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทบวงมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ห้องสมุด และสำนักงบประมาณ โดยการวางนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการจัดสร้างเครือข่าย
2. ในการดำเนินการดังกล่าว ห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความพร้อมหรือยัง
3. ความพร้อมทางด้านจำนวนของบุคลากรและบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ มีมากน้อยแค่ไหน
4. มีปัญหาในเรื่องของเทคโนโลยี ทั้ง Hardware Software และระบบสื่อสาร โทรคมนาคมหรือไม่
5. มีความพร้อมทางด้านมาตรฐานต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยี โครงสร้างระเบียบของบรรณานุกรม และการเตรียมข้อมูล หรือยัง
6. รูปแบบของเครือข่ายจะมีลักษณะเช่นใด
7. งบประมาณทั้งด้านการลงทุนและการดำเนินการ จะได้มาจากไหน และควรจะได้

เงินงบประมาณเป็นกลุ่มหรือแยกกัน

8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการที่จะสนับสนุนแค่ไหน

9. นโยบายในการวางแผนหรือในการสร้างเครือข่าย และนโยบายระดับชาติมีแล้วหรือไม่ หน่วยงานใดจะเป็นผู้รับผิดชอบ

ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เนื่องจากมีห้องสมุดหลายขนาด และระดับพัฒนาการก็ต่างกัน จะมีแนวทางใดสำหรับห้องสมุดที่ยังไม่ได้เริ่มทำอะไรเลย และห้องสมุดที่เริ่มต้นดำเนินการไปแล้ว สามารถแลกเปลี่ยนอะไรกันบ้าง

นายวุฒิพงศ์ เตชะดำรงสิน

เครือข่ายมี 2 ลักษณะ คือ

1. เครือข่ายทางด้านคอมพิวเตอร์ ความจริงแล้ว คอมพิวเตอร์เป็นเพียง Hardware ที่ช่วยอำนวยความสะดวกช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นและช่วยในการค้นสารสนเทศที่ต้องการได้สะดวกขึ้นเท่านั้นแต่คอมพิวเตอร์ มีหัวใจของการทำงาน

2. เครือข่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ เช่น ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเอกสารความร่วมมือในการทำงาน เป็นต้น

ก่อนที่จะมีการวางแผนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ จะต้องมีการวางแผน คือ

1. Hardware ปัจจุบันไม่มีปัญหา เพราะราคาถูกลง ขนาดเล็กลง มีขีดความสามารถสูงขึ้น แต่อยากจะทำให้เป็นระบบเปิด

2. Software ปัจจุบันมีตัวเลือกมากขึ้น ขีดความสามารถดีขึ้น และราคาแพงขึ้น แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ Software ขาดการจัดการด้าน Multimedia เพราะการสร้างฐานข้อมูลควรจะต้องมีภาพประกอบด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า หนึ่งภาพมีค่าเท่ากับพันคำ การมีภาพประกอบจะช่วยสื่อความหมายให้ฐานข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. บุคลากร การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะปัจจุบันบรรณารักษ์เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีมากที่สุด ดังนั้น จึงควรจะต้องมีการฝึกอบรมในทุกรูปแบบ กล่าวคือ ต้องเริ่มพัฒนาที่คนก่อน ตามด้วยการพัฒนาเทคโนโลยี

4. Networking ปัจจุบัน มี 21 สถาบัน ที่มีฐานข้อมูลของตนเอง และมีฐานข้อมูลที่ใช้บริการอยู่ประมาณ 140 ฐาน เกือบ 80% ใช้โปรแกรม CDS/ISIS รองลงมาเป็น dBase และที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการใช้ URICA

ปัญหาก็คือ ทำอย่างไรถึงจะเชื่อมระบบเครือข่ายกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน และทำอย่างไรจึงจะใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความคาดหวัง สรุปเป็นประเด็นใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ

1. น่าจะมีระบบ Network ที่สมบูรณ์ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์คือ

- มีการใช้ Electronic mail คือ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นการสื่อสารผ่านทางคอมพิวเตอร์คล้ายกับ Fax แต่มีข้อดีคือประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าและเป็นจดหมายปิดผนึก
- มี Conferency ที่สามารถให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นได้
- มี Remote Access สามารถใช้เครื่องคนอื่นทำงานได้เป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกัน
- มีการส่ง File Transfer เป็นการส่งแฟ้มข้อมูลผ่านเครื่อง
- มี Document Transfer เป็นการส่งเอกสารผ่านเครื่อง อาจอยู่ในรูปของ word-processor เช่นการส่งเอกสารที่พิมพ์ต้นฉบับที่บ้านไปยังปลายทางได้ทันที

2. เครือข่ายในปัจจุบันมีมากมายหลายเครือข่าย เช่น NECTEC, PULINET, THAILINET (M) ซึ่งคาดหวังไว้ว่า ในอนาคตจะสามารถรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อสะดวกในการใช้บริการ

3. Network หากสามารถเชื่อมโยงเป็น Regional Network และสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันได้ ก็จะได้ประโยชน์มาก

นางจิรณี ตันติรัตนวงศ์

ในส่วนของทบวงมหาวิทยาลัยนั้น ทบวงฯ มีนโยบายที่จะให้การสนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับงานประจำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องต่าง ๆ ที่ได้มีการนำเสนอขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรูปแบบ การเตรียมความพร้อมในเรื่องที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายเดียวกัน และมาตรฐานที่จะนำไปสู่ระบบเครือข่าย เป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยสนับสนุนให้งานด้านต่าง ๆ สำเร็จลงด้วยดี

ส่วนปัญหาและอุปสรรค ก็ได้มีการเน้นอยู่ 2 เรื่อง คือ เรื่องของบุคลากร และงบประมาณ

การพัฒนาบุคลากรควรจะคำนึงถึงการพัฒนาในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น การผลิตบรรณารักษ์ในปัจจุบันควรคำนึงถึงคุณลักษณะของบรรณารักษ์ว่า จะเป็นไปในรูปแบบใด เช่น จะเป็นบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ หรือนักคอมพิวเตอร์ ที่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษศาสตร์ และบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุดเฉพาะควรจะต้องมีความรู้เฉพาะสาขาวิชาหรือไม่ และคำว่าห้องสมุด บรรณารักษ์ ควรหาคำที่เหมาะสมกว่านี้

ในด้านเครือข่ายที่จะจัดทำ คิดว่า ควรพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาสำหรับการวางแผนระดับชาตินั้น ทางทบวงฯ สามารถประสานให้ได้

นายสมนึก พิมลเสถียร

สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้แผนงานต่าง ๆ ที่เสนอขึ้นไปไม่ได้รับการสนับสนุน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการสร้างงานขึ้นมา จากความต้องการของผู้ทำงานมากกว่าความต้องการของผู้ใช้

ทำอย่างไร แผนงานต่าง ๆ จึงจะใช้งบประมาณ? คำตอบอยู่ที่คำถาม กล่าวคือ หากสามารถตอบคำถามได้เป็นข้อ ๆ และประมวลไว้เป็นแผนดำเนินงานได้ชัดเจนว่า จะทำอะไร อย่างไร เมื่อไร จะใช้ทรัพยากรให้ได้ผลคุ้มค่าอย่างไร ผลที่ออกมาเป็นอย่างไร หากเป็นแผนดำเนินงานที่เหมาะสมทางสำนักงานงบประมาณก็สามารถให้งบสนับสนุนได้

แต่เท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้การทำงานส่วนใหญ่ของส่วนราชการมักจะได้ไม่ถึงคิดถึงการปฏิบัติ และการประเมินผลตามแผนที่ได้วางไว้ ดังนั้นในการวางแผนอยากจะให้มีการวางแผนที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ มีตัวชี้วัดถึงความสำเร็จในแต่ละขั้นตอน เพราะว่าเงินที่จะนำไปใช้ในการดำเนินงานไม่ใช่จำนวนน้อย ๆ และในส่วนที่ยังคลุมเครือควรจะต้องหาข้อสรุปให้ได้

ส่วนที่มีการตั้งคำถามว่า งานที่ยังแฝงอยู่ในงานประจำอยากจะให้แฝงอยู่ต่อไปอีกหรือไม่ คำตอบก็คือไม่ เพราะงานที่ควรจะต้องเกิด และควรจะต้องเกิดในรูปแบบของแผนงาน โครงการที่มีแผนการดำเนินการที่เหมาะสม มีผู้รับผิดชอบ มีแนวทางชัดเจนก็มีโอกาสเกิดได้ หากยังเป็นโครงการทดลองในโครงการทดลองก็ยังคงต้องแฝงอยู่ หากแยกออกมาได้ชัด ก็จะใช้งบประมาณของตัวเองเกิดขึ้น ส่วนระบบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ควรจะเปิดกว้างสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

